

юридичного характеру сторони, котра її потребує, однак не може самостійно її забезпечити, коли таке потрібно в інтересах правосуддя [1].

1. David Harris, Professor, Director of the Human Rights Law Centre at Nottingham University (United-Kingdom). General report// Матеріали конференції в Ноттінгемському університеті

2. Вильдхабер Л. Роль и значение прецедента в деятельности Европейского Суда по правам человека/ Л. Вильдхабер// Право и политика. – 2001. – № 8. – С. 102-109

3. Зустріч з Головою Європейського суду з прав людини // Вісник Акад. прав. Наук України. – 2005. – № 2 (41)

4. Коссі проти Сполученого Королівства// Comm. Report 9.5.89. Series A. – № 184

5. Прецедентне право ЕС та наближення України до європейських правових стандартів у сфері захисту прав людини – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.science-community.org/ru/node/75915>

6. Прецедентный характер решений Европейского суда по правам человека – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vuzirossii.ru/publ/precedentnyj_kharakter_reshenij_evropejskogo_suda_po_pravam_cheloveka/32-1-0-4030

7. Прецедентный характер решений Европейского суда по правам человека (часть 2) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vuzirossii.ru/publ/precedentnyj_kharakter_reshenij_evropejskogo_suda_po_pravam_cheloveka_chast_2/32-1-0-4031

8. Співвідношення прецедентної практики судів Європейського Союзу та Європейського Суду з прав людини/ Т. Анакіна// Підприємництво, госп-во і право. – 2008. – № 8. – С. 145-148

9. Туманов В. А. Европейский суд по правам человека. Очерк организации и деятельности. – Москва, 2001

10. Чепмен проти Сполученого Королівства (Case of Chapman v. the United Kingdom) (заява № 27238/95): Рішення ЄСПЛ від 18.01.2001 р.

11. Шевчук С. Прецедентне право Європейського суду з прав людини та доктрина stare decisis/ С. Шевчук// Право Укр: Юридичний журнал. – 2010/2. – № 10. – С. 147-157

Левін О. Л.

*кандидат історичних наук,
доцент, доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

ВИТОКИ СУЧАСНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Права людини є складним, багатовимірним явищем. У різні епохи проблема прав людини, незмінно залишаючись політико-правовою, набувала релігійно-етичного, філософського звучання.

Людство на шляху утвердження прав і свобод людини пройшло тернистий шлях, крок за кроком обмежуючи всевладдя держави, поширюючи принцип рівноправності на все більш коло осіб та відносин між ними. Часто саме боротьба за права людини, за нові й нові ступені свободи ставала каталізатором широкомасштабних змін у суспільно-політичному житті тієї чи іншої країни, вела до нового осмислення ролі людини в її відносинах з суспільством та державою.

Говорячи про генезис прав і свобод людини на землях України, їх обсяг, рівень забезпеченості і захищеності з боку держави, слід хоча б побіжно звернутись до вітчизняного минулого, з глибин якого постає наша прекрасна держава та її могутній волелюбний народ. Такий історично-правовий екскурс свідчить, що український народ зробив свій гідний внесок у становлення прогресивних уявлень про права людини, створив низку яскравих взірців правової думки і нормотворення, які й донині вражають дослідників. Об'єктивні факти рішуче спростовують неправдиві міфи, які подекуди насаджуються, що українці не здатні до демократизму, не мають власного обличчя у державотворенні, відрізняються провінціалізмом і схильністю до авторитарної влади.

Пригадаємо могутню Київську Русь (IX-XII ст.), досить знану на той час державу, яка мала розвинуті і багатогранні міжнародні стосунки, високий рівень суспільного, економічного і політичного розвитку і з якою вважали за честь поріднитися монархи Візантії, Польщі, Франції, Швеції, Угорщини. Зазначимо, що в наслідок збігу ряду історичних обставин Русь не знала нелюдського у своєму ставленні до особистої свободи рабовласницького ладу, хоча окремі його риси у вигляді холопства і мали місце.

Давнє звичаєве право-Закон руський створювало певні правові гарантії, закріплювало поступову відмову від варварських принципів кривавої помсти і таліону (правило, за яким міра покарання повинна дорівнювати тяжкості вчиненого злочину), обмежувало сваволлю і врегульовувало повсякденний побут населення Київської Русі. Ознакою реального демократизму були «ряди» - договори, які укладали жителі зі своїми князями. А договори з Візантією X ст. засвідчили і помітну віротерпимість наших предків.

Правову основу Київської Русі становила «Руська Правда»(1036-1037рр.) – перший писаний кодифікаційний акт руського феодального права, авторство якого пов'язують з іменами Ярослава Мудрого та його нащадків. «Руська Правда» в багатьох аспектах вигідно відрізнялася своїм відносним гуманізмом і юридичною технікою від аналогічних європейських «варварських правд». Кодексом урегульовувався широкий спектр суспільних відносин і в тому числі в ньому містилися норми, що безпосередньо стосуються особи, її прав і свобод. Зокрема, широко врегульовувалися відносини власності і спадкові відносини. Низка норм закріплювала відсутність смертної кари, мученицьких покарань або катування під час

допиту, обмеження. А згодом і заборону кривавої помсти, різноманітні правові механізми захисту життя, честі і гідності особи.

Писані норми права на Русі зустрічаються також у формі договорів. В історичних та правових пам'ятках того часу вони мають назву «миру», «ряду». Відомі такі договори:

-договір князя с народом. Укладався у разі обрання князя на віче або в разі самовільного захоплення князівського столу. Договір скріплювався взаємною присягою народу й обраного князя. Вона складалася обома сторонами у формі хресного цілування.

Носієм верховної влади вважався великий київський князь, хоча, не будучи абсолютним володарем, він в найважливіших державних справах, поділяв цю владу з народом, виразом якого було віче. Саме це викликало необхідність періодичного скликання з'їздів, які збирали не тільки князів, а й найбільш впливових бояр, представників церкви. Керував з'їздом великий київський князь. На ньому розглядалися загальнодержавні справи, питання війни та миру, державний устрій, спадковість земельних володінь, тощо.

Проте ці з'їзди не стали, як у європейських країнах, зачатками парламентаризму, бо цьому завалив процес занепаду Київської держави, де основною причиною збільшення внутрішніх протистоянь стали війни між князями, та міжусобиці з очевидним бажанням будь-якими шляхами захопити престол.

Іншим прикладом становлення прав людини на Русі є Устав Володимира Мономаха, якій містить норми кримінального, цивільного і судового права. Особливо там, де в уставі розглядається відношення до холопів.

Наприклад в ст.111 говориться про те, що « срочный работник не холоп, и не должно обращать в холопство ни за прокорм, ни за приданое.» [1]. В ст. ст. 116-119 теж підкреслюються, що справи які стосуються холопів опануються тільки штрафами, а ніякими фізичними покараннями [2, с.52-57].

Норми і принципи «Руської Правди» та «Устава Володимира Мономаха» зберегли своє значення і в часи феодальної роздробленості, в тому числі на землях могутньої Галицько-Волинської держави (1199-1340 рр.). Згодом, однак, в наслідок ординської навали та експансії ряду сусідніх держав на українських землях настали важкі часи.

1. Мельничук І.А. Становлення і розвиток української політичної еліти (IX – середина XVII ст.) / І.А. Мельничук. – Житомир: Вид-во «Рута», 2014. – 388 с.

2. Мельничук І.А. Внутрішньополітичні чинники феодального дроблення Київської держави. Регіональний та місцевий сепаратизм еліт / І.А. Мельничук // Волинські історичні записки. Зб. Наукових праць. – Т. 9. – Житомир, 2013.